

PROLOGAS

Pradžioje buvo Žodis. Tas Žodis buvo pas Dievą, ir Žodis buvo Dievas. Jis pradžioje buvo pas Dievą, ir kiekvieno doro vienuolio pareiga yra kiekvieną dieną giesmėmis nuolankiai šlovinti tą vienintelį nekintamą dalyką, kurio amžinosios tiesos negalima nuginčyti. Bet *videmus nunc per speculum et in aenigmate*¹², ir tiesa, prieš atsiverdama mūsų akims, kartais pasireiškia (ak, kaip miglotai) per pasaulio klaidas, todėl privalom kantriai ieškoti tikrųjų jos ženklų net ir ten, kur šie rodosi tamsūs ir tarytum pakišti vien pikto siekiančios valios.

Artėdamas prie savo nuodėmingo gyvenimo saulėlydžio, pražilęs ir susenęs kaip pasaulis, laikiu tos akimirkos, kada galėsiu išnykti dieviškoje bedugnėje, tylioje ir tyroje, kur susilieama su tykia angeliškos išminties šviesa, o dabar, savo apsunkusio ligoto kūno laikomas man brangaus Melko vienuolyno celėje, rengiuosi palikti šiame pergamente liudijimą tų įstabių ir šiurpių įvykių, kuriuos man teko patirti jaunystėje, atkartodamas, ką mačiau ir girdėjau, nedrįsdamas teisti, tik norėdamas palikti ateisiantiesiems (teaplenkia juos Antikristas) ženklus ženklų, kurie padėtų kurti atpažinimo maldą.

Viešpaties malone tapau tiesioginiu liudytoju to, kas įvyko vienuolyne, kurio net vardą verta dievobaimingai nutylėti, baigiantis 1327 Viešpaties metams, kai imperatorius Liudvikas atvyko į Italiją, kad grąžintų Šventosios Romos imperijos didybę, Aukščiausiojo valia ir gėdai to niekingo uzurpatoriaus, simoniečio ir eretiko, Avin-

¹² Matome dabar atspindyje ir mįslėje. (Lot.)

jone užtraukusio nešlovę šventam apaštalo vardui (kalbu apie nuodėmingos sielos Žaką iš Kaoro, kurį bedieviai godėjo kaip Joną XXII).

Kad aiškesni taptų tie įvykiai, į kurių sukūrį įtraukė mane likimas, gal derėtų priminti, kas dėjosi tuo amžiaus tarpu, kaip aš tai supratau gyvendamas tuo metu ir kaip matau dabar, remdamasis vėliau girdėtais pasakojimais, – jei tik mano atmintis dar pajėgs išnarplioti tiekos gausių ir painių nutikimų gijas.

Jau pirmaisiais šio amžiaus metais popiežius Klemensas V perkėlė apaštališkąjį sostą į Avinjoną, palikdamas Romą kaip grobį ambicingiems vietos ponams; pamažu švenčiausias krikščionybės miestas virto cirku ar viešnamiu, buvo draskomas kovų tarp jo galingųjų; pasivadinęs respublika, jis ja netapo, tik atsivėrė ginkluotoms gaujoms, smurtui ir plėšikavimui. Nepavaldūs pasaulietinei jurisdikcijai dvasininkai vedė piktadarių būrius ir plėšė su kardu rankoje, piktnaudžiavo savo padėtimi ir vertėsi niekinga prekyba. Kaip sutrukdyti, kad *Caput Mundi*¹³ vėl netaptų, o dar teisėtai, tikslu tų, kurie trokšta užsidėti Šventosios Romos imperijos karūną ir grąžinti žemiškosios valdžios, kadaise jau priklausiusios cezariams, didybę?

Taigi 1314 metais Frankfurte penki vokiečių kunigaikščiai aukščiausiąja imperijos galva išrinko Liudviką Bavarą. Tačiau tą pačią dieną kitame Maino krante Reino grafas palatinas ir Kelno arkivyskupas į tą pačią garbingą vietą išrinko Frydrichą Austrą. Du imperatoriai viename soste ir vienas popiežius dviejuose: tokia padėtis – išties didžiulės painiavos šaltinis...

Po dvejų metų Avinjone išrinktas naujas popiežius – septyniasdešimt dvejų metų senis Žakas iš Kaoro, pasivadinęs Jonu XXII, ir teapsaugo dangus, jei dar kada kuris nors popiežius prisiimtų šį vardą, dabar tokį nekenčiamą dorųjų. Prancūzas, ištikimas Prancūzijos karaliui (to palaido krašto žmonėms rūpi tik jų reikalai, ir jie nepajėgūs žvelgti į visą pasaulį kaip į savo dvasios gimtinę), jis rėmė Pilypą Gražųjį kovoje su tamplieriais, kuriuos karalius buvo apkaltinęs (manau, neteisingai) gėdingiausiomis nuodėmėmis, kad to atsimetėlio nuo Bažnyčios padedamas galėtų užgrobti jų turtus. Tuo pat metu į šitas intrigas įsipainiojo ir Robertas Neapolietis; trokšdamas išsaugoti savo valdžią Italijos pusiasalyje, jis įtikino popiežių nepripažinti

¹³ Pasaulio sostinė (lot.).

anei vieno iš dviejų vokiečių imperatorių ir taip liko visos bažnytinės valstybės vyriausiuoju kondotjeru.

1322 metais Liudvikas Bavaras nugalėjo savo varžovą Frydričą. Vieno imperatoriaus pabūgęs dar labiau nei dviejų, Jonas ekskomunikavo nugalėtoją, o šis savo ruožtu paskelbė popiežių esant eretiką. Reikia pasakyti, jog tais pat metais Perudžoje rinkosi brolių pranciškonų kapitula, ir jų generolas Mykolas Čezenietis, pakludamas primygtiniams spiritualų prašymams (apie juos dar turėsiu progą kalbėti), tikėjimo tiesa paskelbė Kristaus neturtą: jei šis su savo apaštalais ką ir turėjęs, tai tik kaip *usus facti*¹⁴. Tas didžiausios pagarbos vertas teiginys, kuriuo siekta išsaugoti ordino dorą ir tyrumą, nepatiko popiežiui, matyt, įžvelgusiam tame grėsmę savo kėslams, kuriuos jis puoselėjo kaip Bažnyčios galva: atimti iš imperijos teisę rinkti vyskopus, Šventajam Sostui išsaugant teisę karūnuoti imperatorius. Vadovaudamasis tais ir dar kitais sumetimais, 1323 metais Jonas XXII savo dekretalija „Cum inter nonnullas“ pasmerkė pranciškonų doktrinas.

Manau, kaip tik tuo metu Liudvikas pažvelgė į popiežiaus priešinkais tapusius pranciškonus kaip į galingus savo sąjungininkus. Kalbėdami apie Kristaus neturtą, jie savaip rėmė imperijos teologų, būtent Marsilijaus Paduviečio ir Jono Janduniečio, idėjas. Ir pagaliau, likus keletui mėnesių iki mano toliau aprašomų įvykių, Liudvikas, susitaikęs su nugalėtoju Frydriču, atvyko į Italiją, buvo karūnuotas Milane, susikirto su Viskončiais (galų gale tie priėmė jį palankiai), apgulė Pizą, savo vietininku paskyrė Kastručį, Lukos ir Pistojos kunigaikštį (manau, čia jis suklydo, nes man neteko pažinti kito tokio žiauraus žmogaus, gal tik Ugučionę iš Fadžiuolos), ir susiruošė vykti į Romą, pakviestas vietos pono Šiara Kolonos.

Tokie tad dėjosi dalykai, kai aš, jau Melko benediktinų vienuolyno novicijus, buvau išplėštas iš ramaus vienuolyno prieglobsčio savo tėvo, kuris kovėsi Liudviko palydoje ir nebuvo prasčiausias tarp jo baronų, valia, kad būdamas greta jo galėčiau pažinti Italijos grožybes ir Romoje dalyvauti imperatoriaus karūnavimo ceremonijoje. Bet Pizos apgultis privertė tėvą atsidėti karo reikalams, o aš, tuo pasinaudojęs, gal iš dyko buvimo, gal norėdamas pažinti šalį, klajo-

¹⁴ Laikinai (lot.).

jau po Toskanos miestus. Tačiau, tėvų nuomone, toks laisvas gyvenimas nepritiko jaunuoliui, pašauktam apmąstymams ir tarnystei. Paklausę man prielankaus Marsilijaus patarimo, jie nutarė patikėti mane vienuolio pranciškono, mokslo vyro, brolio Viljamo iš Baskervilio, globai, kaip tik susiruošusio į misiją, kurios kelias vedė per garsius miestus ir senus vienuolynus. Taip aš tapau Viljamo raštininku ir mokiniu, ir niekada nesigailėjau, nes kartu su juo galėjau liudyti įvykius, kurių aprašymą verta palikti ateisiantiems po manęs. Tą šiuo metu ir darau.

Tada dar nežinojau, ko ieško brolis Viljamas, tiesą sakant, nė dabar to nežinau, tik spėju, kad šito nežinojo nė jis pats, vedamas vienuolio troškimo pažinti tiesą ir nuolat jį kankinusio įtarimo, jog tiesa – ne tokia, kokia tą akimirką atsiskleidžia jo akims. Matyt, anuomet pasaulietiški rūpesčiai atitraukė jį nuo mėgstamų studijų. Viljamo misija per visą mūsų kelionę man taip ir nepaaikšėjo, tiesą sakant, jis niekada man apie ją ir nepasakojo. Ir tik iš jo pokalbių su pakeliui aplankyto vienuolynų abatais nuotrupų galėjau bent šiek tiek numanyti apie jam patikėtą užduotį. O iki galo ją supratau tik mums pasiekus kelionės tikslą.

Keliavome į siaurę ne tiesiai, o vingiais, nuo vieno vienuolyno prie kito, trumpai juose apsistodami. Atsitikdavo, kad nukrypdavome į vakarus ir mūsų kelionės tikslas likdavo rytuose, keliavome vingiais išilgai kalnagūbrio, nusidriekusio nuo Pizos iki Šv. Jokūbo perėjos, sustodami tai šen, tai ten apylinkėse, kurių nenorėčiau tiksliau nupasakoti dėl vėliau ten įvykusių šiurpių dalykų; bet jų valdovai buvo ištikimi imperatoriui, ir tose apylinkėse mūsų ordino abatai vieningai priešinosi popiežiui, eretikui ir šventvagiui. Kupina nuotykių kelionė tęsėsi dvi savaites, ir turėjau į valias progų pažinti (deja, manau, vis dėlto ne iki galo) savo naująjį mokytoją.

Šiuose lapuose nerasite žmonių išvaizdos aprašymų – nebent jų veido išraiška ar mostas taptų nebyliu, bet labai iškalbingu kalbos ženkle, – mat, kaip sako Boecijus, niekas nekinta taip greit kaip išorė, kuri vysta ir mainosi tarsi laukų gėlė artėjant rudeniui, o ir kokia prasmė šiandien sakyti, kad abato Abonės žvilgsnis buvo rūstus, o skruostai blyškūs, jeigu dabar jo ir jį supusiųjų kūnai jau tapę mirtino dulkių pilkumo (ir tik jų sielos, Dievo valia, spindi niekada ne-

gęstančia šviesa). Tačiau Viljamą norėčiau aprašyti kartą ir visiems laikams, nes mane žavėjo net patys paprasčiausi jo bruožai; jaunuoliui būdinga prisirišti prie vyresnio ir išmintingesnio vyro ne tik dėl jo patrauklios kalbos ir įžvalgaus proto, o ir dėl jo išorės, kuri tampa brangi kaip tėvo, jis stebi jo mostus, pykčio apraiškas, gaudo jo šypsenas, ir joks goslumo šešėlis netemdo šios (galbūt vienintelės tyros) kūniškos meilės.

Kadaise žmonės buvo gražūs ir dideli (nūnai jie tik vaikai ir nykštukai), bet tai tik vienas iš senstančio pasaulio negalios požymių. Jauni nebetrokšta žinių, mokslas nyksta, pasaulis apsivertė aukštyn kojom, aklieji veda akluosius stačiai į bedugnes, paukščiai palieka lizdus dar neišmokę skraidyti, asilas skambina lyra, o jaučiai šoka, Marijai nebemielas kontempliatyvusis, o Mortai – veiklusis gyvenimas, Lėja bergždžia, Rachelės žvilgsnis geidulingas, Katonas lankosi viešnamiuose. Visa išklydo iš kelio, ir tebūnie pagarbintas Viešpats, kad anuomet mokytojas man įkvėpė norą mokytis ir jausti tiesų kelią net tada, kai tas kelias svaiginamai vingiuoja.

Brolis Viljamas buvo aukštesnis už vidutinio ūgio vyrą ir toks liešas, kad atrodė dar labiau išstypęs. Jo žvilgsnis vėrė kiaurai; dėl plonos, kiek pakumpusios nosies jo veidas atrodė kaip tų, kurie niekada nepraranda budrumo, kita vertus, pailgame strazdanotame veide – toks dažnai būna gimusiųjų tarp Hibernijos ir Nortumbrijos – kartais atsispindėdavo neryžtingumas ir nepasitikėjimas. Laikui bėgant supratau, jog tai, ką maniau esant nepasitikėjimą, tebuvo smalsumas. Tačiau iš pradžių nedaug nežinojau apie šią dorybę ir laikiau ją geidulingos sielos aistra, maniau, kad racionali siela privalo atsikratyti smalsumo ir misti tik tiesa, kuri (maniau) atpažįstama iš pirmo žvilgsnio.

Viljamas galėjo būti nugyvenęs jau penkiasdešimt pavasarių, taigi labai senas, bet jo nepailstantis kūnas judėjo taip vikriai, kad sykliais net man šitai nepavykdavo. Energija, užplūstanti jį veiklos minutėmis, atrodė neišsenkama. Bet kartais jo dvasia lyg vėžys ataturpsta pasitraukdavo į savo urvą, ir matydavau jį išstisus valandas tįsantį cėlėje ant gulto sustingusiu veidu, ištariantį vos porą vienskiemenių žodžių. Jo žvilgsnis tuo metu būdavo beprasmis ir tuščias; įtariau, kad jį bus užvaldžiusi kažkokia regėjimus sukeltanti žolė, tačiau akivaiz-

džiai santūrus jo gyvenimo būdas privertė mane atmesti šią mintį, nors, neslėpsiu, kelionės metu jis neretai stabtelėdavo pievos pakraštyje ar pamiškėje nusiskabyti kažin kokios žolės (manau, kaskart tos pačios) ir tylėdamas ją kramtydavo. Visada turėdavo jos ir vartodavo didžiausios įtampos akimirkomis (itin dažnomis mums viešint vienuolyne!). Kartą, kai paklausiau, kokia tai žolė, šypsodamas atsakė, kad ir bedieviai gali kai ko išmokyti dorą krikščionį, bet paprašytas duoti jos paragauti atšovė, esą žolės, tinkamos senam pranciškonui, visai netinka jaunam benediktinui.

Kol keliavome dviese, mūsų gyvenimas nebuvo itin tvarkingas: net vienuolyne dažnai nesudėdavom bluosto naktimis, o dienomis pavargę krisdavome miegoti, būdavo, kad net praleisdavom pamaldas. Kelionėje Viljamas retai būdraudavo po Naktinės, o jo įpročiai buvo kuklūs. Kartais vienuolyne jis visą dieną vaikštinėdavo po sodą tyrinėdamas augalus, tarsi šie būtų chrizoprazai ar smaragdai, o syki mačiau jį vienuolyno lobyne apžiūrinėjančią smaragdais ir chrizopraxais nusagstyta skrynelę, lyg toji būtų buvusi durnaropės krūmas. Arba vėlgi didžiojoje bibliotekos salėje jis visą dieną, atrodytų, vien savo malonumui, sklaidė rankraščių lapus (o tuo metu aplink kaip lapai krito kraupiai nužudytų vienuolių kūnai). Kartą užtikau jį vaikštinėjančią po sodą be jokio aiškaus tikslo, lyg nebūtų buvęs atsakingas prieš Dievą už kiekvieną savo gyvenimo valandą. Gyvendamas vienuolyne buvau mokomas kitaip skirstyti savo laiką, taip jam ir pasakiau. Jis atkirto, kad visatos grožis slypi ne tik įvairovių vienovėje, bet ir vienovės įvairovėje. Pamaniau, jog tokį atsakymą galėjo padiktuoti tik nemokšiška empirika, bet vėliau patyriau, kad jo krašto žmonės dažnai linkę apibrėžti dalykus taip, tarytum protą apšviečianti nuoseklių samprotavimų galia jiems būtų buvusi nė motais.

Kai gyvenome vienuolyne, Viljamo delnai ir pirštai būdavo nuolat padengti knygų dulkėmis ir dar neišdžiūvusių miniatiūrų aukso smiltelėmis arba nugelsvinti tų mišinių, kuriuos jis liedsavo Severino ligoninėje. Atrodė, lyg jis temokėtų mąstyti rankomis, o aš anuomet galvojau, kad šitai dera tik mechanikui (mane mokė, jog mechanikas – tai *moechus*¹⁵, išduodąs intelektualųjį gyvenimą, su kuriuo turėtų būti sudaręs tyriausią sąjungą); bet ir kai jo rankos liedsavo

¹⁵ Paleistuvis (lot.).

trapiausius dalykus – rankraščius su dar drėgnomis miniatiūromis ar laiko sugrauztus lapus, birius kaip prėski paplotėliai, – tie prisilietimai man atrodydavo tokie pat švelnūs kaip ir skirtieji jo mašinoms. Reikia pridurti, jog tas keistas vyras kelionmaišyje nešiojosi anksčiau man neregėtus prietaisus, kuriuos pats vadino „nuostabiomis mašinomis“. Mašinos, – sakydavo, – tai gamtą mėgdžiojantys meno kūriniai, atkuriantys ne jos formas, o patį veikimą. Taip jis man išaiškino laikrodžio, astroliabijos, magneto stebuklus. Tiesa, iš pradžių baiminausi, kad čia kažkokie kerai, ir kai jis giedromis naktimis su keistu trikampiū rankose išsiruodavo stebėti žvaigždžių, apsimesdavau miegąs. Italijoje, o ir mano krašte regėti pranciškonai buvo paprasti, dažnai neraštingi žmonės, tad pasakiau Viljamui, kad stebiuosi jo išmintimi. Jis šypsodamasis atsakė, jog pas juos salose pranciškonai drėbti iš visai kitokio molio: „Mano garbusis mokytojas Rodžeris Bekonas skelbė, kad ateis diena, kai dieviškojo plano skraistė apgaubs ir mašinų mokslą, nes mašinos – tai šventos gamtos magijos esmė. Vieną dieną gamtos jėgos padės sukurti navigacijos prietaisus, kuriuos pasitelkę laivai plaukios *unico homine regente*¹⁶ ir bus daug greitesni už varomus vėjo ar irklų, ir bus vežimų, nepaprastai greitų, nors netraukiamų jokių gyvulių, ir bus skraidymo aparatų, kuriuos valdys žmogus, priversiantis plasnėti dirbtinius sparnus, lyg tai būtų paukštis. Bus mažyčių prietaisų, galinčių pakelti didžiulius svorius, ir laivelių, kuriais bus galima nusileisti į jūros dugną.“

Kai paklausiau, kur tos mašinos, jis atsakė, kad jos sukurtos jau senovėje, o kai kurios ir mūsų laikais: „Išskyrus skraidyklę, tos tai man neteko matyti, bet pažįstu ją sugalvojusį mokslo vyrą. Galima statyti tiltus, sujungiančius krantus be jokių atramų, galimos dar kitos negirdėtos mašinos. Ir nesirūpink, kad kol kas jų nėra, nes tai nereiškia, kad nebus ateityje. Sakau tau, Dievas nori, kad jos būtų sukurtos, ir jos tikrai jau užgimusios Jo galvoje, nors mano draugas iš Okamo ir neigia egzistuojant tokias idėjas. Bet ne todėl, kad nevalia mėginti aprėpti dieviškosios prigimties, o kad ji apskritai neaprėpiama.“ Tai nebuvo vienintelis prieštaringas jo ištartas teiginys, bet ir dabar, kai esu senas ir daug išmintingesnis nei anuomet, negaliu suprasti, kaip jis, taip vertinantis savo draugo iš Okamo nuomonę, sykiu tikėjo Be-

¹⁶ Vieno žmogaus valdomi (lot.).

kono žodžiais. Vis dėlto niūrūs buvo laikai, jei net protingiausias vyras galvojo apie tokius prieštarigus dalykus.

Štai ir išsakiau savo gal ir beprasmes mintis apie brolių Viljamą, tarsi būčiau surinkęs anuometinius padrikus pirmuosius įspūdžius. O koks jis buvo ir ką nuveikė, tu, mano brangus skaitytojau, gal geriau suprasi iš jo darbų tomis vienuolyne prabėgusiomis dienomis. Tiesa, negaliu pažadėti tobulo vaizdo, o tik sąrašą įvykių, užtat kokių įstabių ir siaubingų.

Taip kasdien vis geriau pažindamas savo mokytoją ir ilgą kelionės valandas leisdamas nesibaigiančiuose pokalbiuose, kuriuos, jei bus reikalas, atpasakosiu, kartu su juo pasiekiau papėdę kalno, kurio viršūnėje stūksojo vienuolynas. Todėl atėjo metas prie jo priartinti savo pasakojimus, kaip ir mes priartėjome anuomet, ir tenesudreba ranka, aprašanti, kas įvyko vėliau.

PIRMA DIENA

Pirma diena
PIRMOJI

*Atvykstama prie vienuolyno sienų ir Viljamas įrodo savo didį
įžvalgumą.*

Buvo gražus lapkričio pabaigos rytas. Naktį pasnigo, bet baltas gaivus patalas užklojo žemę ne storiau kaip per tris pirštus. Dar tamsoje, tuoj po Rytmetinės, išklausėme pamaldas kaimelio bažnyčioje slėnyje, o brėkstant patraukėme kalnų link.

Mums kopiant kalną apvijusiu stačiu taku, pamačiau vienuolyno mūrus. Mane apstulbino ne juos juosianti siena, panaši į daugelį randamų visame krikščioniškame pasaulyje, o didžiulis statinys, kuris, kaip vėliau sužinojau, vadinosi Buveinė. Jis buvo aštuonkampis, tačiau iš tolo atrodė keturkampis (tobulas Dievo Miesto tvirtybės ir neprieinamumo simbolis), pietinė jo siena stovėjo ant plokštikalnės, kaip ir visas vienuolynas, o šiaurinė atrodė išaugusi tiesiai iš stačių kalno šlaitų. Žvelgiant iš apačios dingojosi, kad į dangų kyla pati uola ir nekeisdama nei spalvos, nei medžiagos, pasiekusi tam tikrą aukštį virsta donžonu ir bokštu (milžinų, sugyvenusių ir su žeme, ir su dangum darbas). Trys eilės langų bylojo apie trigubą vertikalų ritmą, taigi tai, kas ant žemės buvo fiziškas kvadratas, arčiau dangaus virto dvasingu trikampiū. Priartėjęs galėjai matyti, jog prie kiekvieno kvadrato kampo šliejasi po septynkampį bokštą, kurio penkios iš septynių sienos išsišovusios išorėn – taip keturios iš aštuonių didžiojo aštuonkampio sienų davė pradžią keturiems mažiesiems septynkampiams, iš lauko atrodantiems kaip penkiakampiai. Ir nebūtum radęs žmogaus, kuris čia nebūtų įžvelgęs nuostabios darnos tiekios šventų skaičių, kurių kiekviename slypi subtiliausia dvasinė prasmė. Aštuoni – kiekvieno keturkampio tobulybės skaičius, keturi – Evangelijų skaičius, penki – pasaulio žemynų skaičius, septyni – Šventosios Dvasios dovanų skaičius. Savo dydžiu ir forma Buveinė priminė jau

vėliau Italijos pusiasalio pietuose aplankytas Ursino bei Dal Montės pilis, bet dėl to, kad buvo taip sunkiai pasiekama, šioji atrodė baugesnė už anas, šturpindama pamažu prie jos artėjančius keleivius. Laimė, buvo nepaprastai vaiskus žiemos rytas, ir tąkart Buveinė iški-
lo prieš mane visai kitokia, nei būtų atrodžiusi audringą dieną.

Nepasakyčiau, kad ji būtų sužadynusi džiugias mintis. Veikiau kėlė baimę ir neapčiuopiamą nerimą. Dievas mato, tai nebuvo mano dar nesubrendusios sielos regėjimai ir aš teisingai perskaičiau pranašiškus ženklus, iškaltus akmenyse kadaise, kai juos palietė milžinių rankos, dar iki tada, kai, suklaidintų vienuolių valia, buvo išdrįsta patikėti šiam statiniui Dievo žodį.

Mūsų mulams kopiant paskutiniu kalnų kelio vingiu, toje vietoje, kur nuo jo atsišakojo du takai, mano mokytojas stabtelėjo, pažvelgė į atšakas, žemyn į kelią ir virš jo, tenai, kur susipynusios apsnigtos amžinai žaliuojančių pušų šakos priminė pražilusį stogą.

– Turtingas vienuolynas, – ištarė jis. – Abatas mėgsta viešai pasi-
puikuoti.

Aš, prateš prie keisčiausių jo teiginių, nieko neklausinėjau. Dar ir todėl, kad netikėtai išgirdome kažkokį šurmulį, ir iš už posūkio išnir-
ro būrelis sunerimusių vienuolių bei tarnų. Vienas iš būrio, pamatęs mus, žengė priekin ir labai pagarbiai prabilo:

– Būkit pasveikintas, pone, ir nesistebėkit, kad jus pažįstu, nes mums jau pranešta apie jūsų atvykimą. Esu Remigijus Varaginietis, šio vienuolyno raktininkas. Jeigu jūs, kaip numanau, esate brolis Viljamas iš Baskervilio, privalau nedelsdamas įspėti abatą. Tu, – paliepė pasisukęs į vieną iš palydos, – eik ir pranešk, kad mūsų svečias jau žengia pro vienuolyno vartus!

– Dėkoju jums, broli raktininke, – nuoširdžiai atsakė mano mokytojas. – Jūsų pasveikinimą ypač vertinu matydamas, kad dėl to net nutraukėte paieškas. Bet nesikrimskit, žirgas prabėgo čia ir nulėkė dešine atšaka. Jis toli nenubėgs, pasiekęs mėšlo krūvą sustos, nes yra per daug protingas, kad leistųsi stačiu šlaitu...

– Kada jį matėt? – paklausė raktininkas.

– Tiesą sakant, mes jo nematėm, juk taip, Adsai? – Viljamas valiūkiškai žvilgtelėjo į mane. – Bet jeigu ieškot Brunelio, jis gali būti tik tenai, kur sakau.

Raktininkas sutriko. Įdėmiai pažvelgė į Viljamą, paskui į taką ir pagaliau paklausė:

– Brunelio? Kaip sužinojot?

– Na, – atsiliepė Viljamas, – akivaizdu, kad ieškote Brunelio, mylimiausio abato žirgo, eikliausio iš visų, kurie stovi jūsų arklidėse, tamsaus gymio, penkių pėdų aukščio, puošnia uodega, mažomis apvaliomis kanopomis, ryžtingai ir lygiai šuoliuojančio, nedidele galva su mažomis stačiomis ausimis, bet plačių akių. Sakau jums, jis pasuko dešinėn, tad verčiau paskubėkit.

Raktininkas akimirką dvejojo, paskui mostelėjo palydai ir toji ėmė leistis dešiniu taku žemyn, o mūsų mulai toliau kopė aukštin. Netverdamas smalsumu, buvau bepradedęs klausinėti, bet Viljamas davė ženklą luktelti; po kelių minučių išgirdome džiaugsmo šūksnius ir iš už posūkio išniro vienuoliai su tarnais, už žąslų vedini žirgu. Jie praėjo pro mus įsmeigę apkvaitusias iš nuostabos akis ir pirma mūsų patraukė į vienuolyną. Įtariu, kad Viljamas tyčia paleido savo mulą lėtesne žingine, idant anie turėtų į valias laiko papasakoti, kas nutiko. Jau ir anksčiau buvau pastebėjęs, jog mano mokytojas, šiaip vyras didžiai doras, pasiduoda vienai ydai – tuštybei, ypač jei galėdavo pasipuikuoti savo įžvalgumu. O spėjęs pažinti ir jo kaip subtilaus diplomato talentą, supratau jį trokštant pasiekti kelionės tikslą pavymui garsui apie nepaprastą jo išmintį.

– Sakykit pagaliau, – tariau nebebajėgdamas tvardyti, – iš kur jūs tai sužinojot?

– Mano mielas Adasai, – atsiliepė mokytojas, – visą kelionę mokau tave skaityti ženklus, kuriais pasaulis byloja mums lyg milžiniška knyga. Juk Alanas Salielis, sakydamas:

*omnis mundi creatura
quasi liber et pictura
nobis est in speculum,*¹⁷

turėjo galvoje neišsemiamus klodus simbolių, kuriais Dievas per savo kūriniją kalba apie amžinąjį gyvenimą. Tačiau pasaulis daug iškal-

¹⁷ Kiekvienas kūrinys pasaulyje, tarytum knyga ar paveikslas, yra mūsų atspindys. (Lot.)

bingesnis, nei manė Alanas, ir byloja ne tik apie tolimiausius dalykus (paprastai labai miglotai), bet ir apie pačius artimiausius, ir tada jo kalba labai aiški. Man gėda sakyti tau tai, ką ir pats turėtum žinoti. Ten, kur kelias išsišakoja, buvo aiškiai matyti žirgo kanopų įspaudai puriame sniege, vedantys link tako mums iš kairės. Tie pėdsakai, išsidėstę lygiais tarpais vienas nuo kito, rodė, jog žirgo kanopa maža ir apskrita, o šuolis ryžtingas ir lygus, ir tai man padėjo nuspėti žirgo būdą ir kad jis šuoliavo ne padrikai, kaip būtų elgęsis pabaidytas gyvulys. Ten, kur pušų šakos virš tako susipina tarsi stogas, penkių pėdų aukštyje matyti kelios ką tik nulaužtos šakelės, o kur žirgas įsuko į taką, įnirtingai mosuodamas puošniąja uodega, ant šilkmedžio krūmo spyglių pakibę keli ilgi juodi žvilgantys plaukai... Ir nesidėk nežinąs, kad tas takas veda prie mėšlo krūvos, nes kopdamas žemesniuoju kelio vingiu negalėjai nepastebėti tiesiai po rytiniu bokštu šlaitu žemyn nuplaukusių sрутų, suteršusių visą sniegą. O sprendžiant iš kelio išsišakojimo, toji atšaka gali vesti tik tenai.

– Sutinku, – tariau, – bet maža galva, stačios ausys, plačios akys?..

– Nežinau, ar jis tikrai toks, tačiau vienuoliai, neabejoju, šventai tuo tiki. Juk Izidorius iš Sevilijos yra pasakęs, kad dailus žirgas privalo turėti *ut sit exiguum caput et siccum prope pelle ossibus adhaerente, aures breves et argutae, oculi magni, nares patulae, erecta cervix, coma densa et cauda, unguularum soliditate fixa rotunditas*¹⁸. O jei žirgas, kurį spėjau čia prabėgus, nebūtų buvęs pats puikiausias iš visų, esančių šiose arklidėse, būtų buvę keista, kad jo ieškoti išsiruošė pats raktininkas. Mat vienuolis, manantis, jog žirgas yra tiesiog nežemiškai tobulas, tegali jį matyti taip, kaip yra aprašę *auctoritates*¹⁹, ypač jei tas vienuolis, – čia jis kreivai šyptelėjo, – yra mokytojas benediktinas...

– Na, gerai, – tariau, – bet kodėl Brunelis?

– O, kad Šventoji Dvasia įkrėstų tau daugiau proto, nei turi jo dabar, sūnau! – sušuko mokytojas. – Kaip dar galėtum jį pavadinti, jei net didysis Buridas, kuris netrukus Paryžiuje taps rektoriumi, kalbėdamas apie dailų žirgą neranda jam tinkamesnio vardo?

¹⁸ Galvą mažytę ir odą kone prie kaulų prilipusią, ausis trumpas ir stačias, akis didelės, šnerves plačias, kaklą tiesų, karčius tankius, tokią pat ir uodegą, stiprias apskritas kanopas. (Lot.)

¹⁹ Autoritetai (lot.).

Toks tad buvo mano mokytojas. Jis ne tik gebėjo skaityti didžiąją gamtos knygą, bet ir nuspėti, kaip vienuoliai skaito rašto knygas ir kur link šios kreipia jų minčių tėkmę. Kaip matysim, toji dovana netrūkus labai jam pravers. O jo paaiškinimas dabar man atrodė toks akivaizdus, kad gėdą, jog pats šitaip nesugalvojau, nustelbė pasididžiavimas, nes dabar buvau tos išminties dalininkas ir kone sveikinau save su tokiu nepaprastu įžvalgumu. Tokia yra tiesos galia – ji, kaip ir gėris, pati sklinda į visas puses. Ir tebus pagarbintas šventas mūsų Viešpaties Jėzaus Kristaus vardas už šį mano patirtą nuostabų apreiškimą.

Bet tenenutrūksta tavo gija, o pasakojime, šiam susenusiam vienuoliui per daug nukrypus į marginalijas. Verčiau sakyk, kad jau stojome priešais didžiuosius vienuolyno vartus, o ant jų slenksčio mus pasitiko abatas su dviem novicijais, laikančiais aukso dubenį, sklidiną vandens. Mums nusėdus nuo mulų, abatas numazgojo Viljamui rankas, apkabino ir pabučiavo į lūpas, apdovanodamas šventuoju palaiminimu, o tuo metu raktininkas rūpinosi manimi.

– Dėkoju, Abone, – tarė Viljamas, – man didis džiaugsmas įžengti į jūsų didenybės vienuolyną, garsas apie kurį sklinda toli už šių kalnų. Atvykstu kaip mūsų Viešpaties piligrimas ir kaip tokį jūs mane pagerbėt. Bet atkeliavau ir mūsų viešpaties šioje žemėje vardu, tai suprasit iš šio laiško, todėl ir jo vardu dėkoju jums už tokį nuoširdų sutikimą.

Abatas paėmė laišką su imperatoriaus antspaudais ir atsakė, kad apie Viljamo atvykimą savo laiškuose jam jau pranešę ordino broliai (širdyje džiūgaudamas pagalvojau, kad sunku netikėtai užklupti Benediktinų ordino abata), ir paprašė raktininką palydėti mus į mūsų būstą, o arklaininkams paliepė pasirūpinti mulais. Jis pats mus aplankysias vėliau, kai jau būsime pasistiprinę. Įžengėme pro vartus, už kurių ant kalno viršūnė nurėžusios kiek įdubusios plokštikalnės rikiavosi vienuolyno statiniai.

Apie vienuolyno statinius dar ne kartą turėsiu progą kalbėti, ir daug išsamiau. Už vartų (vienintelės angos vienuolyną supančioje sienoje) iki pat vienuolyno bažnyčios driekėsi medžiais apsodinta alėja. Jos kairėje plytėjo daržai ir, kaip vėliau sužinojau, botanikos sodas, kuriame, beveik prigludę prie išlenktos sienos, slėpėsi du statiniai – maudykla ir ligoninė su žolininko laboratorija.

Tolumoje, kairiau nuo bažnyčios, į dangų kilo Buveinė, atskirta nuo bažnyčios nedidelių kapinaičių. Bažnyčios šiaurinės durys žvelgė į pietinį Buveinės bokštą; žiūrint tiesiai, buvo matyti vakarinis Buveinės bokštas, kairėje atsirėmęs į vienuolyną juosiančią sieną ir tarsi smengantis tiesiai į bedugnę; šiaurinis Buveinės bokštas buvo pakibęs virš bedugnės. Į dešinę bažnyčios šoną statmenai rėmėsi kažkoks pastatas, o statmenai šitam – kiti, ratu apsupdami kluatrą²⁰. Matyt, ten buvo dormitorijus²¹, abato namas ir piligrimų namas, į kurį kaip tik ir ėjome per puikųjį sodą. Alėjos dešinėje, už plačios aikštės, išilgai pietinės sienos ir toliau į rytus, už bažnyčios, stovėjo namai su kolonomis, arklidės, malūnai, aliejaus spaudyklos, klėtytės, vyno rūšiai ir, kaip man pasirodė, novicijų namas. Taisyklingas kiek banguotas sklypas leido šios šventos vietos statytojams paisyti statinių orientavimo taisyklių geriau, nei būtų galėję reikalauti Honorijus Augustodunensijus arba Gijomas Durandas. Iš saulės padėties šiuo dienos metu supratau, kad vartai atsiveria tiesiai į vakarus, taigi bažnyčios choras ir didysis altorius pasukti į rytus, o ankstyvo ryto saulės spinduliai žadina ir vienuolius dormitorijuje, ir gyvulius tvartuose. Gražesnio ir geriau sutvarkyto vienuolyno man neteko matyti, nors vėliau lankiausi Sankt Galeno, Kliuni, Fontenė ir daugelyje kitų vienuolynų, gal didesnių, bet ne tokių puikių proporcijų. Iš kitų vienuolynų šis išsiskyrė ir įspūdingu Buveinės dydžiu. Ir nors neturėjau meistro mūrininko patirties, iškart supratau, kad Buveinė senesnė už kitus pastatus, gal pastatyta visai kitu tikslu, o pats vienuolynas čia įkurtas jau vėliau, bet taip, kad tas didžiulis statinys būtų orientuotas erdvėje atitinkamai bažnyčiai, ir atvirkščiai. Nes architektūra yra menas, iš visų menų drąsiausiai siekiantis per ritmą atkartoti visatos tvarką, senovėje vadintą *kosmos*, kitaip tariant, yra puošnus, jis – tarsi milžiniška būtybė, kurioje atsispindi visų jos dalių tobulybė ir darna. Ir tebus pagarbintas mūsų Kūrėjas, kuris, kaip parašyta Raštuose, nustatė visų dalykų skaičių, svorį ir dydį.

²⁰ Uždaras keturkampis vienuolyno kiemas.

²¹ Miegamosios patalpos.